

ε Πανελλήνιο
ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Εκπαίδευση & Πολιτισμός
στον 21ο αιώνα

13-14 Μαΐου
2023

Εκπαιδευτικές υπηρεσίες βιβλιοθηκών. Μια εφαρμογή της Συναλλακτικής Θεωρίας της L. M. Rosenblatt στην ανάπτυξη Φιλιαναγνωσίας σε εφήβους

Τάσος Μιχαηλίδης, Δρ Φιλολογίας, Ε.ΔΙ.Π. Τμ. Βιβλιοθηκονομίας ΠΑΔΑ
tasosmichailidis@uniwa.gr

Σκοπός, ερευνητικοί στόχοι εισήγησης (1)

Σκοπός: Να παρουσιάσουμε τρόπους ανάδειξης της Φιλαναγνωσίας σε εφήβους ως εκπαιδευτική υπηρεσία βιβλιοθηκών.

- Για τον συγκεκριμένο ερευνητικό σκοπό, θα εφαρμοστεί παραδειγματική προσέγγιση της συλλογής αστυνομικών διηγημάτων για την εποχή της πανδημίας του Πέτρου Μάρκαρη *Η τέχνη του τρόμου και άλλα διηγήματα* (2021) σε Λέσχη ανάγνωσης που υλοποιείται σε Δημοτική Βιβλιοθήκη.

Ερευνητικοί στόχοι:

- Να αναδειχθούν οι επιμέρους ιδιότητες και τα χαρακτηριστικά της Φιλαναγνωσίας και ο ρόλος των συντονιστών μιας αναγνωστικής κοινότητας στον χώρο της βιβλιοθήκης (Δημοτικής, Σχολικής, Ακαδημαϊκής κ.ά.).
- Να διερευνήσουμε τους τρόπους που αναδεικνύουν τον δημιουργικό, δυναμικό, παιγνιώδη και θεραπευτικό ρόλο της ανάγνωσης (έμφαση στη δομή και την ανασύνθεση της αφηγηματικής φόρμας του αστυνομικού διηγήματος).

Ερευνητικοί στόχοι εισήγησης 2

- Να προσεγγίσουμε την έμπρακτη χρησιμότητα θεωρητικών μοντέλων, όπως της Συναλλακτικής Θεωρίας, που ενισχύσουν την ολιστική προσέγγιση των βιβλίων.
- Να φανερώσουμε τον βαθμό που ο σύγχρονος βιβλιοθηκονόμος μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη της Φιλαναγνωσίας και να διερευνήσουμε σύγχρονους τρόπους συνεργασίας βιβλιοθηκονόμων και εκπαιδευτικών.
- Να αναδείξουμε τα διαφορετικά κίνητρα και τις διαφορετικές ανάγκες που καλύπτει το φάσμα της ανάγνωσης ανά ηλικία: τρόποι προσαρμογής του συντονιστή ανάλογα με το κοινό του.

Μια εισαγωγή στα εννοιολογικά εργαλεία

Η Φιλαναγνωσία παραπέμπει στη θετικά προσδιορισμένη σχέση του αναγνώστη με το βιβλίο ως το κατεξοχήν είδος και έκφραση του γραπτού λόγου.

- Εμπεριέχει τις εκπαιδευτικές τεχνικές, οι οποίες στοχεύουν στη διαμόρφωση αυτής της σχέσης.

Ο όρος αυτός συνδέεται με τον περιφραστικό γαλλικό όρο *aimer lire* (αγάπη για ανάγνωση), ενώ διαφοροποιείται από τους αντίστοιχους αλλόγλωσσους όρους π.χ. Literacy (Καρακίτσιος Α. 2012).

Οι συμμετέχοντες σε αναγνωστικές κοινότητες επιδιώκεται:

- να ενισχύσουν τις εκφραστικές δυνατότητές τους,
- να διαμορφώσουν αισθητικά κριτήρια,
- να διευρύνουν τον κύκλο των εμπειριών τους,
- να καλλιεργήσουν την αναγνωστική ευαισθησία τους.

Οι συμμετέχοντες χρειάζεται να οδηγούνται στην ανάγνωση βιβλίων ως ελεύθερη επιλογή.

Λέσχες ανάγνωσης και βιβλιοθήκες

Οι σύγχρονες βιβλιοθήκες καλούνται να αποτελέσουν βασικό παράγοντα καλλιέργειας των αναγνωστικών κινήτρων και ενδιαφερόντων των χρηστών της κοινότητας που απευθύνονται.

Χρειάζεται να λειτουργούν ως χώροι όχι μόνο αποθήκευσης και διάθεσης πολιτιστικών αγαθών, αλλά και ως χώροι παραγωγής πολιτισμού που βρίσκονται σε συνεχή αλληλεπίδραση και συνεργασία με άλλους φορείς που παράγουν και προωθούν τον πολιτισμό (π.χ. Μουσεία, Αρχαία, Σχολεία, Πανεπιστημιακά Ιδρύματα κ.ά.).

Οι Λέσχες ανάγνωσης, μέσα στο πλαίσιο λειτουργίας των σύγχρονων βιβλιοθηκών, αποσκοπούν στην/ στο:

- κοινωνική διάδραση και τη συνάντηση ανθρώπων με παρόμοια ενδιαφέροντα,
- ανάπτυξη αναγνωστικής ευαισθησίας ως μέσου αυτοεξέλιξης,
- αίσθηση της έκπληξης, της συμμετοχής, του διαλόγου,
- ενίσχυση της κριτικής ικανότητας,
- αίσθηση αυτοπεποίθησης που αποκομίζει κάποιος από την καλλιέργεια των γλωσσικών του δεξιοτήτων και τη βελτίωση στον δημόσιο λόγο,
- συναρπαστικό και παιγνιώδες της δημιουργικής έκφρασης.

Η Συναλλακτική Θεωρία της L. M. Rosenblatt και οι Λέσχες ανάγνωσης

- Η προσέγγισή της εντάσσεται στην αμερικανική εκδοχή της θεωρίας της αναγνωστικής ανταπόκρισης και τόνισε τον ενεργητικό ρόλο του αναγνώστη και τη μοναδικότητα της ανάγνωσης.
- Έστρεψε το ενδιαφέρον της στην ενεργητική συμβολή του αναγνώστη, αμφισβητώντας σοβαρά τις θέσεις της Νέας Κριτικής για την εκ του σύνεγγυς ανάγνωση.
- Ασχολείται κυρίως με την προσέγγιση της λογοτεχνίας θεωρώντας ότι δημιουργεί αισθητική απόλαυση.
- Η αισθητική απόλαυση προκαλείται από την ικανοποίηση που παράγει η ενεργοποίηση των ποικίλων πλευρών της ανθρώπινης νόησης και του ψυχισμού, όπως αυτές δραστηριοποιούνται κατά την ανάγνωση.
- Ο αναγνώστης δημιουργεί μια σχέση «συναλλαγής» με το κείμενο.

Φάσεις προσέγγισης κειμένου σε μια αναγνωστική κοινότητα, σύμφωνα με τη L.M. Rosenblatt

- I. Προετοιμασία περιβάλλοντος: αφόρμηση, προετοιμασία της ομάδας
- II. Αρχική ανταπόκριση: σημείωση πρώτων σκέψεων– ερεθίσματα με κατάλληλες ερωτήσεις
- III. Τελειοποίηση της ανταπόκρισης: τελειοποίηση της ανταπόκρισης, συζήτηση
- IV. Έκφραση της ανταπόκρισης: δραστηριότητες έκφρασης

Βιβλιοθήκες και Φιλαναγνωσία σε εφήβους

Αναφορικά με τη συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα χρηστών, οι αναγνωστικές προσεγγίσεις επιδιώκεται:

- να εξοικειωθούν με το λογοτεχνικό βιβλίο (κυριότερο κειμενικό γένος) και να αποκτήσουν τη συνήθεια της ανάγνωσης,
- να δημιουργείται ατμόσφαιρα επικοινωνιακής ελευθερίας και ψυχαγωγίας με βάση την ανάγνωση,
- να συμμετέχουν σε λογοτεχνικούς κύκλους και σε ομάδες ανάγνωσης πέραν του σχολείου, με έμφαση τον χώρο της βιβλιοθήκης,
- να διαμορφώνεται ένα κλίμα ουσιαστικής συνεργασίας μεταξύ βιβλιοθηκονόμου και εκπαιδευτικών.

Εκπαιδευτικό πλαίσιο παραδειγματικής εφαρμογής

- Θεματική αναγνωστικής προσέγγισης: «Δομή και τεχνικές οργάνωσης της πλοκής στο αστυνομικό διήγημα, με αφορμή την ανάγνωση της συλλογής του Π. Μάρκαρη»
- Χώρος διεξαγωγής: Δημοτική Βιβλιοθήκη/ βρίσκεται σε κοντινή απόσταση από Γενικό Λύκειο Δήμου της Αττικής
- Συντονιστής: βιβλιοθηκονόμος με μεταπτυχιακή ειδίκευση στη Λογοτεχνία
- Συνεργασία με τον διευθυντή και τους 2 φιλόλογους της σχολικής μονάδας που διδάσκουν Λογοτεχνία στη Α' και Β' Λυκείου/
- Σύνδεση με τα νέα Προγράμματα Σπουδών της Λογοτεχνίας
- Χρονική διάρκεια: 10 διδακτικές ώρες (εβδομαδιαίες συναντήσεις)
- Αριθμός εκπαιδευομένων: 20/ 10 μαθητές της Α' και 10 της Β' Λυκείου από το Γενικό Λύκειο (Α' τετράμηνο)
- Κριτήριο επιλογής: η δήλωση συμμετοχής όσων μαθητών/-τριών από τις δύο τάξεις ενδιαφέρονται να παρακολουθήσουν την εν λόγω Λέσχη ανάγνωσης.

Μέθοδοι αναγνωστικής προσέγγισης και προαπαιτούμενες δεξιότητες και γνώσεις

- Εφαρμόζεται το μοντέλο της Συναλλακτικής Θεωρίας σε συνεπτυγμένη μορφή, με βάση τα νέα ΠΣ της Λογοτεχνίας (Γυμνάσιο, Λύκειο). Αξιοποιούνται στοιχεία και του ερμηνευτικού κύκλου.
- Υλοποιείται σε τρεις φάσεις: Α. Προετοιμασία αναγνωστικής ανταπόκρισης (2 διδακτικές ώρες), Β. Ανάπτυξη και δημιουργική έκφραση της αναγνωστικής ανταπόκρισης (6 διδακτικές ώρες, 2 ανά δύο διηγήματα), Γ. Μετά την ανάγνωση-Επεκτάσεις (2 διδακτικές ώρες). Συνδυάζει τη συνεργατική μάθηση, τη δημιουργική γραφή και τον διακαλλιτεχνικό διάλογο.
- Η Δημοτική Βιβλιοθήκη, σε συνεννόηση με τη σχολική μονάδα και τον εκδοτικό οίκο, έχουν φροντίσει να προμηθεύσουν τους μαθητές με επαρκή αριθμό βιβλίων για τους συμμετέχοντες.
- Κατά τη Β΄ Φάση, οι συμμετέχοντες/-ουσες μαθητές/-τριες χρειάζεται να έχουν διαβάσει πριν την κάθε συνάντηση, τα εκάστοτε δύο διηγήματα που προσεγγίζονται δημιουργικά στην ολομέλεια. Είναι σκόπιμο να έχουν εξοικειωθεί με τη συνεργατική μάθηση και να έχουν βασικές γνώσεις των αφηγηματικών τρόπων και τεχνικών της πεζογραφίας.

Α΄ Φάση. Πλοκή και κοινωνικό περιβάλλον στα έργα της αστυνομικής λογοτεχνίας, η περίπτωση του Π. Μάρκαρη

Σύντομη εισαγωγή στην ιστορία και τα είδη της αστυνομικής λογοτεχνίας (διήγημα, νουβέλα, μυθιστόρημα)

Μια πρώτη αναφορά στις πρακτικές συγγραφής (μέσα από δραστηριότητες σε επιλεγμένα αποσπάσματα):

- πλοκή, η έρευνα και η λύση
- η ατμόσφαιρα/δράση
- ο χρόνος στο αστυνομικό μυθιστόρημα
- χαρακτήρες: το θύμα, ο ερευνητής, ο ένοχος, οι μάρτυρες, οι ύποπτοι

- Δραστηριότητες και παραδείγματα από:

α. το «Μυστήριο της Μαρί Ροζέ» και το «Κλεμμένο γράμμα» του Ε. Α. Πόε,

β. *Σπουδή στο άλικο* του Κ. Ντόουλ

γ. το *Έγκλημα στο Οριάν Εξπρές* της Α. Κρίστι

Α΄ Φάση. Αστυνομική πεζογραφία και κινηματογράφος/ τηλεόραση

Ο ήρωας της αστυνομικής ιστορίας στην πεζογραφία και τον κινηματογράφο.

Σύγκριση αποσπασμάτων με σκηνές από κινηματογραφικές ταινίες.

- Σχολιασμός κινηματογραφικής αφίσας και εξωφύλλων σχετικών πεζογραφημάτων.

Παραδείγματα από το σινεμά:

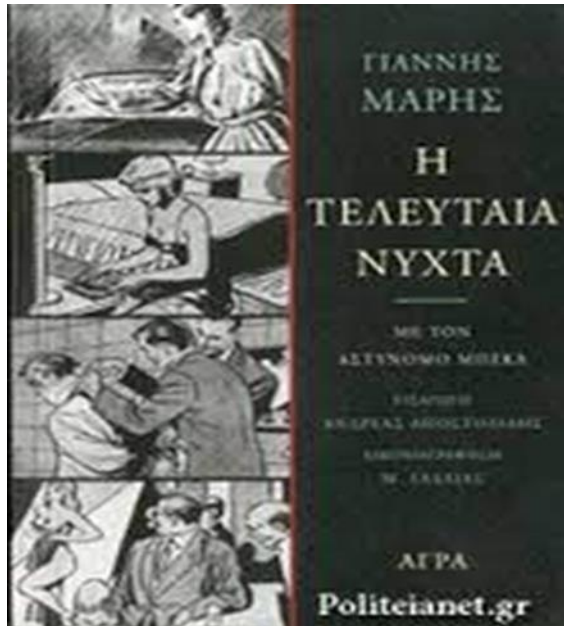
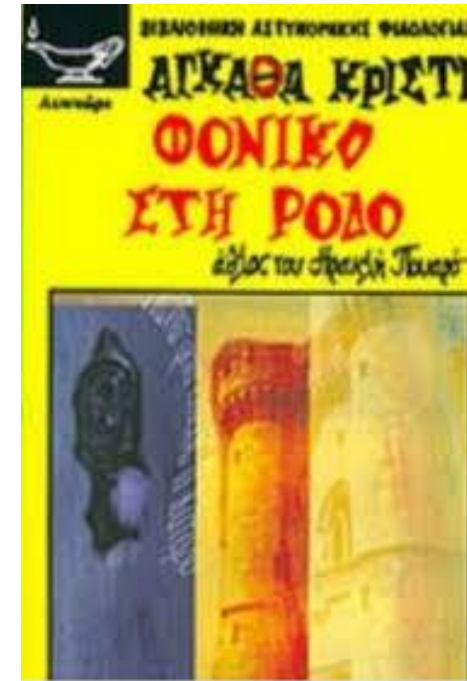
- «Το Γεράκι της Μάλτας», φιλμ Νουάρ παραγωγής 1941, σε σκηνοθεσία Τζον Χιούστον, βασισμένο στο ομώνυμο αστυνομικό μυθιστόρημα του Ντάσιελ Χάμετ
- «Τα δύο πρόσωπα του Ιανουαρίου», ταινία παραγωγής 2014, σκηνοθεσία Χοσεΐν Αμίι, βασισμένο στο έργο της Πατρίσια Χάισμιθ

Η εξέλιξη της αστυνομικής ιστορίας στην τηλεόραση («Wire», «Breaking Bad», «True Detectives» κλπ.).

- Σύγχρονες τάσεις: το αστυνομικό μυθιστόρημα οδηγείται προς μια πιο ρεαλιστική ή κοινωνική λογοτεχνία.
- Η ελληνική αστυνομική πεζογραφία και η συμβολή του Π. Μάρκαρη

Ο ρόλος της εικόνας και η αστυνομική πεζογραφία

Ενδεικτική δραστηριότητα εισαγωγής στην αστυνομική πεζογραφία 1

1.α. Πώς παρουσιάζεται ο χώρος του εγκλήματος από τον αφηγητή του Ντούλ στο παρακάτω απόσπασμα;

1.β. Ποιος θεωρείτε ότι είναι ο φορέας του βλέμματος και γιατί;

1.γ. Να διηγηθείτε σε 100-150 λέξεις τη δική σας εκδοχή για τον τρόπο που ο Σέρλοκ Χολμς ή ένας δικής σας έμπνευσης ντετέκτιβ θα αντιμετώπιζε την κατάσταση. Ποια συμπεράσματα θα έβγαζε από τον χώρο που περιγράφεται;

«Ένας σύντομος διάδρομος, από γυμνά σανίδια και σκονισμένος, οδηγούσε στην κουζίνα και τους χώρους υπηρεσίας. Δυο πόρτες ανοίγονταν από αυτόν αριστερά και δεξιά. [...] Η άλλη άνηκε στην τραπεζαρία, η οποία αποτελούσε τον χώρο στον οποίο η μυστηριώδη υπόθεση είχε λάβει χώρα. Ο Χολμς μπήκε μέσα, και τον ακολούθησα με εκείνο το πνιγηρό συναίσθημα στην καρδιά μου [...]. Επρόκειτο για ένα μεγάλο τετράγωνο δωμάτιο, το οποίο έδειχνε ακόμη μεγαλύτερο εξαιτίας της απουσίας κάθε επίπλωσης. Μια φανταχτερή ταπετσαρία κοσμούσε τους τοίχους, όμως στιγματιζόταν κατά τόπους από ερυσίβη, και κατά τόπους μεγάλες λωρίδες είχαν αποκολληθεί και κρέμονταν, αφήνοντας να φανεί ο σοβάς από κάτω. [...] Σε μια γωνία του βρισκόταν λιωμένο το υπόλοιπο ενός κόκκινου κεριού. Το μοναδικό παράθυρο ήταν τόσο βρώμικο ώστε το φως ήταν συγκεχυμένο και ασαφές, προσδίδοντας μια μουντή γκριζωπή απόχρωση, η οποία ενισχυόταν από ένα παχύ στρώμα σκόνης [...]. (Σπουδή στο άλικο, σ. 41)

Ενδεικτική δημιουργική δραστηριότητα 2

Να διαλέξετε τρεις από τους παρακάτω τίτλους αστυνομικών μυθιστορημάτων και να προσδιορίσετε τα χαρακτηριστικά του θύματος (ηλικία, φύλο, επάγγελμα), τον τρόπο θανάτου και τον λόγο που δολοφονήθηκε.

- *Η νυχτερίδα*
- *Ο Μαιγκρέ και το ακέφαλο πτώμα*
- *Ακόμα και τα άγρια σκυλιά*
- *Έγκλημα στο Κολωνάκι*
- *Φόνος στη βιβλιοθήκη*
- *Οι θάλασσες του νότου*
- *Το κορίτσι στην ομίχλη*
- *Ο άνθρωπος κιμωλία*
- *Ποτέ πια μόνος*
- *Με κομμένη την ανάσα*

Ενδεικτική δραστηριότητα 3

3.α. Πώς συστήνει ο αφηγητής της Κρίστι τον κεντρικό χαρακτήρα του έργου στο παρακάτω απόσπασμα;

3.β. Να σκιαγραφήσετε σύντομα το πορτρέτο του/της αγαπημένου/-ης σας πρωταγωνιστή/-στριας αστυνομικής μυθοπλασίας και να σχολιάσετε τους λόγους που τον/την προτιμάτε από άλλους/-ες του είδους.

«Ήταν πέντε το πρωί, ενός χειμωνιάτικου πρωινού, στη Συρία. Στον σταθμό περίμενε ένα τρένο, το οποίο αναφέρεται στους ταξιδιωτικούς οδηγούς με το επιβλητικό όνομα «Εξπρές του Ταύρου». [...] Σε μια πόρτα της κλινάμαξας στεκόταν ένας νεαρός Γάλλος υπολοχαγός, με ολοκαίνουργια στολή και συνομιλούσε με έναν ανθρωπάκο, που ολόκληρο σχεδόν το κεφάλι του ήταν τυλιγμένο σ' ένα χοντρό κασκόλ. Φαινότουσαν μόνο η άκρη μιας κατακόκκινης από το κρύο μύτης και οι αιχμές ενός μουστακιού. Φοβερή παγωνιά. [...] Μολονότι η αποστολή δεν ήταν ευχάριστη μ' εκείνο το κρύο, ο υπολοχαγός την εξετέλεσε ευσυνείδητα. Χαριτωμένες φράσεις έβγαιναν από τα χείλη του σε άμεμπτα γαλλικά. Ο υπολοχαγός δεν ήξερε πολλά πράγματα για την αποστολή που του είχαν αναθέσει. Κυκλοφορούσαν πολλές διαδόσεις. [...] Ξαφνικά, είχε εμφανισθεί ένας **μικρόσωμος Βέλγος, ένας παράξενος άνθρωπος**, που είχε έρθει, φαίνεται, κατ' ευθείαν από την Αγγλία. Η ατμόσφαιρα ήταν εξαιρετικά τεταμένη. Και την εβδομάδα που επακολούθησε την άφιξη του **παράξενου** αυτού Βέλγου, συνέβησαν μερικά πολύ παράξενα γεγονότα. [...]» (Έγκλημα στο Οριάν Εξπρές, σ. 7)

Β' Φάση (σύνολο 6 ώρες). Ενδεικτική παρουσίαση της αναγνωστικής προσέγγισης δύο διηγημάτων (1^ο δίωρο)

Αναγνωστική προσέγγιση των διηγημάτων της συλλογής: α. «Καραντίνα» και β. «Με λένε Covid και σκοτώνω».

Ανάλυση έργων με βάση τους θεματικούς άξονες/ εστίαση στο παράδειγμα του Μάρκαρη:

α. πλοκή και κοινωνικός χώρος στα δύο διηγήματα

β. το πορτρέτο του θύματος και του φονιά στα δύο έργα

γ. το πορτρέτο του ντετέκτιβ στον Μάρκαρη: σύγκριση με άλλα παραδείγματα

δ. η λύση της υπόθεσης στα δύο διηγήματα/ σχολιασμός και σύγκριση με άλλα έργα

Αξιοποίηση αποσπασμάτων από εμβληματικά έργα του είδους: *Ποντικοπαγίδα* και *Έγκλημα στο Οριαν Εξπρες* της Α. Κρίστι, *Σπουδή στο άλικο* του Κ. Ντούλ, "*Félicie est là*" του G. Simenon, *Έγκλημα στο Κολωνάκι* του Γ. Μαρή, *Ο φόνος είναι χρήμα* του Π. Μάρκαρη

Πλοκή αστυνομικής πεζογραφίας και η γραφή του Μάρκαρη: ενδεικτική δραστηριότητα

Πώς εφαρμόζεται στα δύο κείμενα της συλλογής του Μάρκαρη, η παρακάτω άποψη του S. S. Van Dine για τους κανόνες συγγραφής του αστυνομικού μυθιστορήματος;

- Να τεκμηριώσετε τις απόψεις με αναφορές στα δύο πρώτα διηγήματα.

«Το αστυνομικό μυθιστόρημα αποτελεί συγκεκριμένο είδος. Ο αναγνώστης δε γυρεύει σ' αυτό ούτε λογοτεχνικούς φαρμπαλάδες, ούτε υφολογικές δεξιοτεχνίες, ούτε βαθιές αναλύσεις, αλλά μόνο κάποιο πνευματικό ερέθισμα ή κάποιο είδος διανοητικής δραστηριότητας σαν και αυτή που δοκιμάζει παρακολουθώντας έναν ποδοσφαιρικό αγώνα ή λύνοντας σταυρόλεξα».

Ο κοινωνικός χώρος στα δύο διηγήματα της συλλογής

- Η σύγχρονη αστυνομική γραφή προκύπτει από τα δελτία ειδήσεων και την πραγματική καθημερινή ζωή.
- Η λογοτεχνία είναι στενά συνυφασμένη με το αστικό περιβάλλον και την πληθώρα ανθρώπων και διαφορετικών πολιτισμών.

Ενδεικτικές δραστηριότητες

- Πώς οι παραπάνω διαπιστώσεις εφαρμόζονται στα δύο έργα του Μάρκαρη;
- Πώς η πανδημία μετατρέπεται σε λογοτεχνικό μύθο στα δύο έργα; Ποιο διήγημα παρουσιάζει την πιο πειστική απόδοση και γιατί;
- Ποια η άποψη του κεντρικού ήρωα για τον ρόλο της τεχνολογίας στην εποχή της πανδημίας, με βάση το παρακάτω απόσπασμα; (Μπορείτε να εντοπίσετε άλλες αναφορές στα δύο έργα;)

«Να εγκαταστήσουμε στο σπίτι σας έναν υπολογιστή με σύστημα τηλεδιάσκεψης. [...] Έτσι, θα μπορείτε να κουβεντιάζετε και να κάνετε συσκέψεις με τους συνεργάτες σας [...] Η ιδέα είναι πολύ καλή, αλλά μου κόβει τα πόδια [...]». («Καραντίνα», σ. 20).

Η διαλεκτική της αθωότητας και της ενοχής στον Μάρκαρη

Μετά την ανακάλυψη του πτώματος στην αστυνομική πεζογραφία διαμορφώνεται το καστ των λογοτεχνικών ηρώων.

- Η δομή οργανώνεται με βάση τα πρόσωπα της ιστορίας που κινούνται γύρω από ένα έγκλημα, τους υπόπτους (βλ. περίπτωση Μαντέλη και Στούλα στο πρώτο διήγημα).

Ενδεικτικές δραστηριότητες

Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του θύματος στα δύο διηγήματα; Ποια στάση διεκδικεί ο αφηγητής να διαμορφώσει ο αναγνώστης απέναντί τους; Υπάρχουν διαφορές ως προς το συγκεκριμένο ζήτημα ανάμεσα στα δύο έργα;

Πώς οργανώνει ο αφηγητής του Μάρκαρη την παρουσίαση των υπόπτων στα δύο διηγήματα;

- Οι δύο πρώτες ομάδες (τετραμελείς) να εντοπίσουν σημεία στην «Καραντίνα» που ενισχύουν το ενδιαφέρον του αναγνώστη σχετικά με την εύρεση του ενόχου.
- Οι άλλες τρεις να επιχειρήσουν το ίδιο στο «Με λένε Covid και σκοτώνω». Παρατηρείτε στοιχεία που αποπροσανατολίζουν τον αναγνώστη;

Ο ρόλος του λύτη/ντετέκτιβ: η περίπτωση του αστυνόμου Χαρίτου

Οι ντετέκτιβ φτάνουν στην τελική λύση χάρη στην πνευματική τους διαύγεια.

- Στην αστυνομική μυθοπλασία ο ένοχος τιμωρείται και έτσι αποκαθίσταται η έννομη τάξη.

Ο φορέας της δικαιοσύνης συνήθως είναι το πρόσωπο που αναλαμβάνει να εξιχνιάσει το έγκλημα είτε σε ρόλο επαγγελματία είτε επειδή οι συγκυρίες τον οδήγησαν αναπότρεπτα να εμπλακεί.

Ενδεικτική δραστηριότητα:

Ποια χαρακτηριστικά του Χαρίτου τον καθιστούν ικανό στο επάγγελμά του; Πώς διαχειρίζεται τις δυσκολίες των υποθέσεων που αναλαμβάνει;

Μπορείτε να αξιοποιήσετε ενδεικτικά και το παρακάτω απόσπασμα:

«Σε όλη τη διαδρομή η σκέψη μου είναι κολλημένη στην υπογραφή του δράστη. [...] οι ψυχοπαθείς δολοφόνοι είναι ο χειρότερος μπελάς που μπορεί να σου τύχει. [...] Κοιτάζω το όνομα του αποστολέα. Είναι κάποιος Απόστολος Καράτης. [...] Πριν ανοίξω το δέμα, έχω ήδη καταλάβει ότι ο δολοφόνος μάς παίζει κάποιο παιχνίδι». (Με λένε Covid και σκοτώνω», σ. 48, 52).

Ενδεικτική δραστηριότητα σύγκρισης

- Σύμφωνα με τους κριτικούς ο Χαρίτος του Μάρκαρη έχει στοιχεία που παραπέμπουν στον ήρωα Maigret του Simenon. Να διαβάσετε το παρακάτω απόσπασμα και να σχολιάσετε, αν παρατηρείτε στα δύο έργα κοινά στον τρόπο που συμπεριφέρονται οι δύο πρωταγωνιστές.

«Γιατί είχε σκοτωθεί; Ο Maigret δεν μπορούσε να μην σκεφτεί ότι και αυτός μια μέρα θα αποσυρόταν σε ένα μικρό σπίτι στην εξοχή, με έναν κήπο, ένα ψάθινο καπέλο με πλατύ γείσο. Πρώτα, θα έπρεπε να σκάψει πιο βαθιά στο σπίτι του γέρου χαρακτήρας. Ο Maigret, με την τωρινή του [...] δεκτική διάθεσή του, φαινόταν να αναπνέει ζωή σε κάθε πόρο. Κοίταξε γύρω του. Αυτό το περιβάλλον, που του είχε γίνει τόσο οικείο που, χωρίς να το καταλάβει, άρχιζε να παίρνει μερικούς από τους τρόπους των ανθρώπων που ζούσαν εκεί. Είχαν περάσει αρκετές μέρες από τότε που είχε για τελευταία φορά μια αξιοπρεπή νύχτα κοιμήσου, και δεν είχε φάει τίποτα άλλο παρά περίεργα σνακ, με ένα ποτό εδώ κι εκεί από ό,τι μπορούσε να πάρει. Του φαινόταν ότι ήταν αναγκασμένος, λόγω της άθλιας κλήσης του, να ζήσει τη ζωή πολλών άλλων ανθρώπων, αντί να συνεχίσει ήσυχα τη δική του». (“Félicie est là”, t. XI, σ. 314-316, 374, 382)

Δημιουργική δραστηριότητα

- Να επιλέξετε έναν από τους δύο επόμενους τίτλους της συλλογής και να περιγράψετε τον χώρο που θεωρείτε ότι θα βρέθηκε το πτώμα του θύματος (πόλη, ύπαιθρος, δάσος, δρόμος, γραφείο, δωμάτιο σπιτιού, αυτοκίνητο κ.ά.).

Δημιουργήστε ένα αίσθημα φόβου, μυστηρίου και αγωνίας στον αναγνώστη (100-200 λέξεις περίπου) που να ταιριάζει στο ύφος του Μάρκαρη.

Γ' Φάση. Μετά την Ανάγνωση-Επεκτάσεις (2 ώρες). Ενδεικτικές δραστηριότητες

Κύριος πυρήνας ενός αστυνομικού έργου είναι η προσέγγιση της έννοιας της δικαιοσύνης.

Κανόνας κάθε αστυνομικής ιστορίας είναι η τελική κάθαρση του αναγνώστη με την εξιχνίαση του εγκλήματος.

Η μελέτη της βίας στα συγκεκριμένα έργα αποτελεί έμμεσα μια μορφή κοινωνικής κριτικής, αν και κάθε συγγραφέας χειρίζεται διαφορετικά το μοτίβο των βίαιων πράξεων.

Ενδεικτική δραστηριότητα. Ποιοι είναι οι λόγοι που τόσο στα κλασικά έργα όσο και στη γραφή του Μάρκαρη οι πράξεις βίας είναι τόσο ελλειπτικές, εφόσον οι αφηγητές δεν επιμένουν σε αποκρουστικές λεπτομέρειες (σε αντίθεση με τον κινηματογράφο);

- Θεωρείτε ότι η απουσία έντονων εικόνων βίας στον Μάρκαρη συμβάλλει ή ακυρώνει τον ρεαλισμό της αφήγησης;

Περιβάλλον-ατμόσφαιρα: κοινωνία και αστυνομικό διήγημα στον Μάρκαρη

Το αστυνομικό μυθιστόρημα καταγράφει τις κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές της εκάστοτε κοινωνίας.

- Οι κλειστοί χώροι ως σκηνικό εγκλήματος είναι συχνή επιλογή των συγγραφέων του είδους, ενώ οι γυναίκες ή άτομα υπεράνω υποψίας αποδεικνύεται ότι είναι επίσης ικανά για αξιόποινες πράξεις.

Ενδεικτικές δραστηριότητες

- Κάθε ομάδα να επιλέξει από ένα διήγημα και να μάς παρουσιάσει ποια κοινωνικά γεγονότα της επικαιρότητας και ποιες αξίες προβάλλουν οι αφηγητές.
- Να επισημάνετε ποιοι κλειστοί χώροι προβάλλονται στα συγκεκριμένα έργα ως χώροι εγκλήματος.
- Εντοπίζετε στη συλλογή άτομα που θεωρούνται υπεράνω υποψίας, τα οποία έχουν προβεί σε αξιόποινες πράξεις; Πώς αιτιολογείται εν τέλει η ενοχή τους;

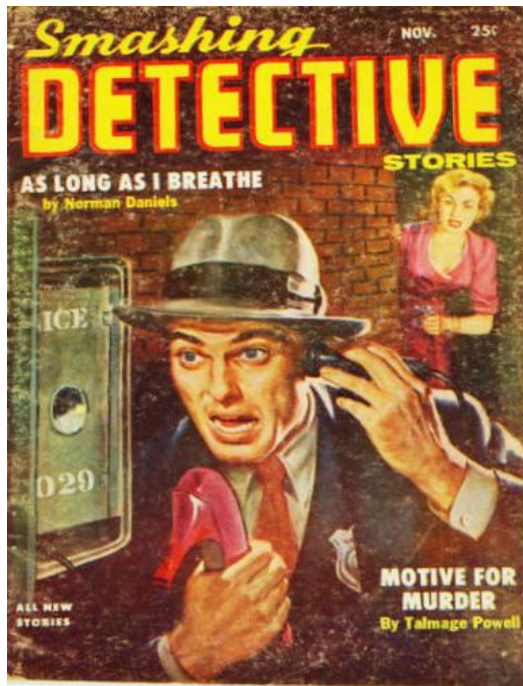
Ενδεικτική δημιουργική δραστηριότητα

- Να διαβάσετε την παρακάτω σκηνή του εγκλήματος από το διήγημα του Μάρκαρη και να δημιουργήσετε μια δική σας με πρωταγωνιστή τον Χαρίτο ή να ανασυνθέσετε τη συγκεκριμένη, αλλάζοντας το όργανο και τον χώρο του εγκλήματος.

«Ο φόνος έγινε πάλι με μαχαίρι. Το χτύπημα είναι στην πλάτη, στο ύψος της καρδιάς. Αλλά στο μαχαίρι κοντά στη λαβή, υπάρχει πάλι ένα διπλωμένο χαρτί. [...] Η οδός Αβησσυνίας είναι αποκλεισμένη. Προχωράμε πεζοί, ώσπου φτάνουμε στη μισάνοιχτη πόρτα ενός παλιού σπιτιού. Το θύμα βρίσκεται μισό μέσα και μισό έξω από την πόρτα. Είναι φανερό ότι τον σκότωσαν μπροστά στο σπίτι. Μετά ο δολοφόνος έδωσε μια σπρωξιά στην πόρτα, που δεν χρειαζόταν δύναμη μποντιμπιλντερά για να ανοίξει, έσπρωξε το μισό κορμί και άφησε απέξω το άλλο μισό. Έτσι, όπως είναι πεσμένος, ο νεκρός δίνει περισσότερο την εντύπωση κάποιου που είχε μαστουρώσει. [...] Το κεφάλι του θύματος είναι στο πλάι [...]. Π. Μάρκαρης, «Με λένε Covid και σκοτώνω», *Η τέχνη του τρόμου*, 2021, σ. 63-64).

Δημιουργική δραστηριότητα

- Να παρατηρήσετε τα παρακάτω εξώφυλλα από αμερικανικά αστυνομικά διηγήματα και να επιλέξετε ανά ομάδα να προτείνετε τρόπους οργάνωσης του εξωφύλλου για ένα από τα διηγήματα της συλλογής του Μάρκαρη.

Δημιουργική δραστηριότητα

- Ο πρωταγωνιστής ενός διηγήματός σας, ένας νεαρός σπουδαστής, βρίσκει κάτω από την πόρτα ένα γράμμα από άγνωστο αποστολέα. Το ανοίγει έντρομος και διαβάζει φωναχτά: «Αν δεν είσαι στις 12:00 το βράδυ στην πλατεία Αλ. Παπαδημητρίου, ένα αγαπημένο πρόσωπό σου θα πάθει κακό».

Αφηγηθείτε τις πρώτες αντιδράσεις του (σκέψεις ή πράξεις) σε 100-300 λέξεις.

Εναλλακτικά ο ήρωάς σας μπορεί να ζητήσει τη βοήθεια του αστυνόμου Χαρίτου, όπως τον παρουσιάζει ο Π. Μάρκαρης.

Συμπεράσματα 1

- Οι βιβλιοθήκες μπορούν να λειτουργήσουν ως ένας καθοριστικής σημασίας εκπαιδευτικός χώρος στο σύγχρονο πολιτιστικό τοπίο.
- Αναφορικά με την εμπλοκή τους στην καλλιέργεια των αναγνωστικών ενδιαφερόντων των παιδιών και εφήβων, όχι μόνο δρουν συμπληρωματικά στα ισχύοντα ωρολόγια προγράμματα της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας, αλλά προβλέπεται από τα νέα ΠΣ η ουσιαστική αξιοποίησή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία.
- Με βάση τη συγκεκριμένη φιλαναγνωστική δράση, φανερώνεται ο βαθμός που μπορούν οι Λέσχες ανάγνωσης, οι οποίες υλοποιούνται σε χώρους βιβλιοθήκης, να συμβάλλουν αποτελεσματικά στην εφαρμογή της βιωματικής μάθησης.

Συμπεράσματα 2

- Η συνεργασία βιβλιοθηκονόμων και εκπαιδευτικών μπορεί να διεκδικήσει μια πιο ολιστική ανάπτυξη των αναγκαίων γνωστικών δεξιοτήτων στους συμμετέχοντες/-ουσες μαθητές/-τριες, όπως και να καλλιεργήσει δημιουργικά τόσο κοινωνικές δεξιότητες όσο και αισθητικά κριτήρια.
- Οι αναγνωστικές κοινότητες είναι σε θέση να απελευθερώσουν τη δύναμη της φαντασίας τους και να ωθήσουν τους/τις μαθητές/-τριες στην παραγωγή οργανωμένου και συνεκτικού λόγου.
- Οι αναγνωστικές εμπυχώσεις που αποσκοπούν στην καλλιέργεια του διαλόγου των νεαρών αναγνωστών για και με τα λογοτεχνικά κείμενα αναδεικνύουν τη σημασία της ενεργητικής ανάγνωσης στην επίτευξη της αυτογνωσίας.
- Επιπλέον, οι αναγνωστικές κοινότητες στον χώρο των βιβλιοθηκών, αποδεσμευμένες από τις όποιες πλαισιώσεις της διδασκόμενης ύλης, επιτρέπουν μια πιο ελεύθερη επιλογή λογοτεχνικών κειμένων και κριτική προσέγγιση κειμενικών ειδών (π.χ. αστυνομική πεζογραφία) τα οποία δεν έχουν ανάλογη θέση στο εθνικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Βιβλιογραφία

Ashley, M. compiler (2002). *The Mammouth Encyclopedia of Modern Crime*. New York: Carroll & Graf.

Barry F. (2007). *The Rough Guide to Crime Fiction*. London: Rough Guides.

Chesterton, G. K. Brecht, B. Auden, W. H. Todorov, Tz. et al. (1986). *Ανατομία του αστυνομικού μυθιστορήματος*. Μτφρ. Β. Μπιτσώρη, Α. Αποστολίδη, Λ. Παλλαντίου, Π. Ευαγγελίδη, Α. Κυριακίδη, εκδόσεις Άγρα.

Haycraft, H. editor. (1974). *The Art of the Mystery Story*, New York: Carroll & Graf.

Scaggs, J. (2005). *Crime Fiction, the New Critical Idiom*, Routledge Taylor & Francis Group, London and New York.

Γουλής, Δ. & Γρόσδος, Σ. (2011). Φιλαναγνωσία: Ερωτήσεις και Απαντήσεις. Στο Ε. Αρτζανίδου, Δ. Γουλής, Σ. Γρόσδος, Α. Καρακίτσιος, *Παιχνίδια φιλαναγνωσίας και αναγνωστικές εμπυχωσεις* (σσ. 57-72). Αθήνα: Gutenberg.

Καλογήρου, Τ. (2019). *Λογοτεχνικά βιβλία για παιδιά. Θεωρητικές και κριτικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Επτάλοφος.

Καρακίτσιος, Α. (2012). Δημιουργική Γραφή: μια άλλη προσέγγιση της λογοτεχνίας ή η επιστροφή της Ρητορικής; *ΚΕΙΜΕΝΑ*, 15, <https://doi.org/10.26253/heal.uth.ojs.kei.2012.542>

Κρίστι, Α. (2018). *Έγκλημα στο Οριάν Εξπρές*, μτφρ. Χ. Καψάλης, Αθήνα: Ψυχογιός.

Κωτόπουλος, Η. Τ. (2013). Φιλαναγνωσία και Δημιουργική Γραφή. Στο Α. Κατσίκη-Γκίβαλου & Δ. Πολίτης (επιμ.). *Καλλιερρώντας τη Φιλαναγνωσία. Πραγματικότητες και Προοπτικές* (σσ. 113-125). Αθήνα: Διάδραση.

Ντούλ, Α. Κ. (2005). *Σπουδή στο άλικο*, μτφρ. Α. Γεωργούτσος, διαθέσιμο στο <https://www.openbook.gr/sherlock-holmes-spoudi-sto-aliko/>

Μάρκαρης, Π. (2021). *Η τέχνη του τρόμου και άλλα διηγήματα*, Αθήνα: Κείμενα.

Τσιριμώκου, Λ. (2000). *Εσωτερική ταχύτητα, δοκίμια για τη λογοτεχνία*, Άγρα, Αθήνα.